

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на докторант Димитриос П. Кукуларис

на тема:

„Философия на мярата и средината при Платон и Аристотел“

Дисертацията обхваща 201 страници и е разделена на увод, четири глави, последната от които играе ролята на разширено заключение, и библиография от 100 заглавия. Целите са заявени още в увода и се ориентират около подобряването на нашето разбиране за Платоновата доктрина за мярата като значим ресурс за развитието на иначе добре познатите възгледи на Аристотел за средината. Дали с това се изчерпва отношението между тези две теории, е следващият въпрос, на който дисертацията цели да отговори. Като задача за разрешаване, подпомагаща постигането на целта, се очертава преразглеждането на Платоновото разбиране за мярата в диалога „Държавникът“, защото то, според докторанта, се чете погрешно от съвременните интерпретатори. С други думи, търси се херменевтична справедливост, която да донесе ново знание. Така се налага привличането и на други диалози на Платон, най-вече на „Филеб“ за изясняването на концепцията на античния мислител. Втората задача е пак със същия характер, а именно да се изложи обновена версия на Аристотеловото разбиране за средината. Така тези две интерпретации осигуряват почва за истинското сравнение, което настъпва към края на дисертацията. Въведени са и съответните критерии за анализ, включващи характеристиката „нормативност“ при разбирането на мярата и средината, оценка на етическите импликации на разбиранята, концепция за съгласуването с мярата и средината и абсолютизъм – релативизъм по отношение на природата на двете категории.

Първата глава е посветена на анализ на „Държавникът“, в който секции 283с до 285с са основен източник за разбиране на възгледа на Платон (с. 13 на автореферата). Център на вниманието тук е изкуството на измерването като фундаментално за държавническата дейност, така че без неговата оценка е невъзможно правилно да се разбере политическата философия в диалога. Така се очертава една, общо-взето, лесно забележима връзка между политическа теория и етика. По-трудно е да се покажат епистемологическите предпоставки на тази връзка, но докторантът успешно се справя с това.

Както често става при интерпретацията на Платон, налага се да се привличат тези и аргументи от „съседни“ диалози, за да се разбере докрай концепцията в даден диалог. Така се получава и в дисертацията. „Филеб“ бива привлечен като ресурс за изясняването на „Държавникът“. Във „Филеб“ са решаващите свидетелства за това, каква философия стои в основата на разбирането за мярата. Това е една четириделна онтология, която позволява задълбочаването в природата на мярата на основата на категориите за безкрайното, голямото и малкото, както и на тези за границата и доброто. В края на втората глава докторантът се връща към „Държавникът“, за да дефинира първото и второто изкуство на измерването. Тази дефиниция е необходима за правилното сравнение с Аристотел. Тя заимства от „Филеб“ идеята, че мярата не играе само нормативна роля, а има и онтологически характер.

Третата глава се занимава с Аристотеловото схващане за средината, като авторът се опира главно на „Никомахова етика“ и Евдемова етика“. Докторантът критикува сериозно както негативистите по отношение на теорията за средината, така и на тези, които привидно я защитават. След това се пристъпва към излагането на собствената интерпретация на докторанта, която той определя като по-близка на Аристотеловите

текстове. Анализират се традиционните три примера за средината – щедростта, добрият характер и храбростта. Чрез тях се изяснява категорията „добродетел“ и нейните проявления в действието и страданието (тук се придържам към по-старите преводи на патос като страдание, защото ми се струват по-ясни). На основата на този анализ се формулира критиката към негативистите-интерпретатори, разделени на три групи и разгледани детайлно.

Четвъртата глава е едновременно сърцевината на работата и компендиум на резултатите от нея. В мярата и средината най-напред се търсят източниците на нормативността на мярата и средината, които се оказват скрити в тяхната роля на причини за добродетелта. Каузалността поражда нормативност, нормативността регулира действието. Има връзка и между боговете и нормите, както става ясно от „Филеб“ (с. 131 от дисертацията). Следващият критерий за сравнение е епистемичен: отношението на мярата и средината към знанието. Те се явяват негови обекти, като при Платон става дума за неподправено знание, тъй като мярата не е сетивновъзприемаем обект, а при Аристотел – за индуктивно такова, тъй като средината е плод на опитността. Третият критерий е съобразяването с мярата и средината, при което се оказва, че Платон съветва за приближаване към мярата, а Аристотел – за избягване на крайностите, което води към средината. Накрая се разглеждат абсолютизмът на Платон (този абсолютизъм се извежда от анализа на употребите) и релативизмът на Аристотел (който също е плод на интерпретация. Петият параграф на четвъртата глава е същинското заключение, в което се оказва, че за практически настроения Аристотел максимата „нищо прекомерно“ е земен, практически съвет (с. 191 от дисертацията). За по-теоретически настроения Платон този девиз е ключът към конструирането на реалността, към природата на знанието и към

основанията на благого (пак там).

Като цяло стилът на дисертацията е аналитичен, тя следва най-добрите примери от оксфордската школа в изследването на античната философия. Разбира се, налице са проблеми с английския език, който не е майчин за докторанта, но те не затрудняват прекалено схващането на смисъла, който е открит ясно и подкрепен стабилно с текстови факти. Тезите са контрастни, понякога прекалено рязко формулирани, но аргументацията е много силна. Структурата е прегледна и улеснява усещането за напредване на изложението, което читателят винаги търси в едно философско изследване.

Всичко гореказано ми дава основания да гласувам с убедено „да“ за присъждането на Димитриос Кукуларис на образователната и научна степен „доктор по философия“.

17.09.2019

София

Проф. дфн Анета Карагеоргиева